

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ХАРИЗМИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядається питання важливості особистої харизми викладача у процесі викладання іноземної мови та можливі стратегії її розвитку як для викладача, так і для студента. **Метою** дослідження визначено висвітлення критеріїв виміру харизматичної особистості та аналіз засобів її впливу на оптимізацію викладання іноземної мови в університетах нелінгвістичного напрямку. Об'єктом дослідження є навчальний процес формування іншомовної компетентності, предметом виступає потреба розвитку харизми викладача і студента. Особливу увагу приділено аналізу наукових досліджень, зроблено науково обґрунтований опис дидактичного контексту поняття «харизма». Для розкриття змісту проблеми були використані як **методи** теоретичного дослідження: аналіз наукової літератури, синтез частин і ознак досліджуваного явища в одне ціле, узагальнення та порівняння результатів діяльності студентів, так і **методи** емпіричного дослідження: педагогічний експеримент, психолого-педагогічне тестування. Формулюванню стратегічних прийомів формування харизматичної особистості передував педагогічний експеримент з визначення рівню харизми в двох групах студентів аграрного університету. Їм були запропоновані іншомовні автентичні психолого-педагогічні тести різного рівня. **Результати** показали, що рівень харизми у обох групах середній, але були виділені по два лідери в кожній. За результатами була визначена стратегія розвитку харизматичних якостей з трьох кроків: визначення початкового рівня харизми, систематичний розвиток лідерських якостей, система вправ з подвійною метою: набути навичок іншомовного спілкування та харизматичних якостей. Зроблено **висновок**, що сприйняття

іншомовних навчальних методик залежить від рівня харизми викладача і студента і може розвиватись у процесі вивчення іноземної мови. Окреслено перспективи подальших досліджень, обґрунтовано подальші можливості інтеграції наукових досліджень харизми викладача і студента у контексті міжнародного спілкування та міжкультурного пізнання світу. Від упровадження результатів дослідження в навчальний університетський процес очікується оптимізація формування іншомовної компетентності.

Ключові слова: харизматична особистість, процес викладання іноземної мови, професійний імідж, стратегічні аспекти, розвиток лідерських якостей, університет, мотивація, іншомовне спілкування

Вища школа, особливо такий заклад вузької спеціалізації, як аграрний університет, потребує особливих підходів до викладання іноземних мов, незважаючи на невисоку мотивацію та недостатній початковий рівень знань студентської молоді. Ситуація, що склалася в умовах всебічної глобалізації та інтернаціоналізації освіти, вимагає особливої уваги як до особистості викладача, до методів та прийомів викладання, так і до особистості студента, його особистих якостей.

Стратегія інтеграції декількох дисциплін, таких як психологія або психолінгвістика, філософія або когнітивістика, використання невербальних методів спілкування заради досягнення єдиної мети формування іншомовної компетентності представляє заняття з іноземної мови в нелінгвістичному вищому навчальному закладі під новим кутом зору: лише комплексний підхід сприяє позитивному результату. Актуальність проблематики дослідження обумовлюється важливістю особистих якостей лідера, в нашому контексті харизми викладача іноземної мови, для всебічного розвитку креативних здібностей сучасних студентів, здатних не лише виконувати вказівки, а й самостійно мислити та виявляти ініціативу в співробітництві з іноземними партнерами. Більше того, спробуємо висунути гіпотезу, що

засобами іноземної мови можливо розвивати харизматичні якості студентів нелінгвістичних університетів.

Якщо харизма є талантом випромінювання впевненості в собі за допомогою дотепних висловлювань та певного артистизму, то постає питання, чи можливо розвивати у собі харизматичні якості? Роман Біль у книзі «Виховання акторської харизми» наголосив, що «творча людина... володіє харизмою.... Володар цього дару здатний створити щось неординарне. І саме завдяки цьому він приваблює до себе загальну увагу і впливає на маси. ... Харизма є продуктом акторського інструментарію. І саме від стану інструментів залежить якість того продукту» [6, с.5]. Візьмемо на себе сміливість порівняти викладацьку харизму з акторською і спробуємо визначити інструментарій викладача вищого навчального закладу взагалі і викладача іноземної мови зокрема. Хотілося б однозначно задекларувати, що не ставлячи собі за мету повний аналіз теорій розуміння харизматичної особистості з релігійної чи політичної точки зору, ми прагнемо привернути увагу вимог сучасного суспільства до харизматичної особистості викладача іноземних мов та стратегій формування харизми студента нелінгвістичного вищого навчального закладу засобами іноземної мови. Враховуючи, що проблема недостатньо досліджена в Україні, варто привернути увагу та визначити напрямки можливих наукових розвідок.

Протягом багатьох років поняття харизми викликало особливу цікавість у науковців. Навіть стосовно визначення поняття, особливостей та критеріїв оцінювання питання існує безліч наукових поглядів. Не дивно, що термін «харизма» спершу мав релігійну основу та походження (від грецького слова *χάρις*, *charis*, що означає «дар») [1, с. 6]. Вперше в науковий обіг це поняття ввів Макс Вебер у роботі «Господарство та суспільство» видання 1922 року у Німеччині. У теорії харизматичної особистості, розробленій ним, представлено таке трактування поняття «харизми»: «харизмою можна назвати таку якість особистості, що визнається надзвичайною, саме завдяки якій людина визначається обдарованою надприродними та надлюдськими

властивостями, що не доступні іншим людям. Вона розглядається як послана Богом або як зразок» [2, с. 92]. Вебер вперше почав розглядати політичний та психологічний ракурси проблеми, хоч і зазначав домінування релігійного. Ідеї Вебера мали надзвичайний вплив та були розвинені соціологами, психологами та теоретиками менеджменту. Д.Ландрам дослідив основні механізми прояву харизми, Р.Хаус розробив теорію харизматичного лідерства на основі інтерактивного підходу, результати його досліджень та ще низки вчених (теорія атрибуції Д.Конгера, Р.Канунго) стали основою для «концепції соціальної драматургії» І.Гофмана, У.Гарднера та Б.Аволіо, де підкреслюється, що харизма пов'язана з особливими відносинами між лідером та його послідовниками [3, с. 128-129]. Саме українські дослідники О.О.Нестуля та С.І. Нестуля (2014) зробили комплексний аналіз психологічних, філософських, соціологічних концепцій харизми, у той час, як Н.В.Петлюченко виділила два розуміння харизми: як божого дару та як публічного стану чи особистої якості людини [4, с. 60].

Втім, поміж визначень поняття «харизма», доречно посплатися на більш сучасне визначення від професора з Лозанни Джона Антонакіса, що характеризує харизму як «ціннісно-спрямовану, символічну, емоційно-забарвлену сигнальну систему, властиву лідеру» [5, с. 309]. Розділяючи цю точку зору, вважаємо за корисне у якості елемента дефініції харизми визнати тип лідерства, що базується на моральному устрої, віруванню, певному символізмі та емоції, яка супроводжує передачу інформації [5, с. 308].

Ґрунтовні наукові дослідження дидактичної сутності харизматичної особистості провела С.І.Нестуля, яка не лише описала моделі харизматичного лідерства, але й представила модель дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту, що «включає систему знань щодо сучасних концепцій лідерства [7, с. 124]. Не можна зменшувати всебічний вклад науковця, що ґрунтовно довела необхідність лідерських якостей студентам нелінгвістичних спеціальностей та зазначила курси та дисципліни, що мають потенціал та можливості

розвитку харизматичних якостей особистості, але, на жаль, дисципліна «Іноземна мова» не включена до тих, що впливають на формування лідерської компетентності. Даною роботою ми спробуємо переконати, що дидактична система формування харизматичних якостей сучасного студента лише збагатиться за рахунок можливостей іноземної мови.

Спершу зупинімося докладніше на особливостях сучасних вимог до викладача університету з точки зору його особистісних якостей. Процес навчання має бути підпорядкованим іншій системі цінностей, ніж досі, бо багатовимірною людська натура не може бути стандартизована та змушена жертвувати деякими елементами особистості та свободи. Це визначає необхідність формування нового стилю соціальної поведінки викладача [8, с.97]. Слід відзначити, що теоретичне підґрунтя харизматичної особистості досить широко вивчається науковцями в Україні та за її межами, але зокрема в політичному значенні, дидактичне ж розуміння та значення харизматичної особистості викладача, як і можливість формувати лідерські якості студента засобами іноземної мови ще широко не досліджені, що дозволяє виокремити мету та завдання дослідження.

Мета статті. Висвітлення сутності поняття «харизма» у дидактичному контексті цього слова, критеріїв виміру харизматичної особистості та аналіз можливостей та засобів впливу харизми на формування іншомовної компетенції у нелінгвістичному вищому навчальному закладі є **метою** статті. Ця мета може бути здійснена на основі вирішення наступних завдань: визначення основних трактувань категорії «харизма»; аналізу існуючих напрямків дослідження даної проблеми; дослідження впливу харизматичної особистості на процес викладання та оволодіння іноземною мовою; експериментальна перевірка рівня харизматичних якостей у студентів Сумського аграрного університету; визначення стратегічних підходів до впровадження методик формування харизматичної особистості на занятті з іноземної мови.

В.Курок та Н.Ткаченко, досліджуючи професійний імідж викладача англійської мови, зазначили, що це значення об'єднує як зовнішні (естетична освіченість та творчість), внутрішні особистісні (педагогічний хист та рефлексивність), професійні (гуманістичні та ділові якості), так і компетенції (філологічні, дидактичні тощо) [8, с.101]. У ході експериментального дослідження 2016-2019 років за участю 20 викладачів вищих навчальних закладів та 736 студентів трьох українських вишів, були виділені чотири аспекти професійного іміджу: мотиваційно-ціннісний, гностичний, практично-оперативний та особистісно-рефлексивний [8, с.104].

Цілком очевидно, що харизматична особистість викладача може розглядатись меншою мірою у трьох з вищенаведених аспектів, хоч не виділена у дослідженні. Втім, дослідники С.Захарова та Л.Уколова визначили харизму третьою за важливістю (54,5%) для викладачів вищого навчального закладу після креативності (80,5%) та емоційної стійкості (62%) [9, с. 3]. Спрадавна існує думка, що харизму неможливо виміряти, джерело її всередині від народження чи то генетичного чи божественного, її неможливо змінити чи задавити. В будь - якому випадку, це дещо таємниче чи магічне, що виникає з невидимого першоджерела [1, с.12]. Крім джерела, *P.Charaudeau* визначив ще дві умови харизматичного переконання, що можуть бути спроектовані і на особистість харизматичного викладача: демонстрація (випромінювання грації та енергії) та взаємодія. Оскільки харизма є результатом взаємодії між зображенням та зовнішнім виглядом, харизматичній особистості необхідно виступати дзеркалом-посередником таким чином, щоб публіка була захоплена і вважала її ідеалом, недосяжною абсолютною субстанцією [1, с. 13].

На противагу цій думці, існує інше твердження, доведене експериментально: харизмі можна навчитись. Засновниками цієї теорії є дослідники університету Лозанни J.Antonakis, M.Fenley та S.Liechti [10]. Цікавість для нашої теми представляє експеримент, у якому брали участь 41 менеджер середньої ланки. За тиждень до експерименту всім було видано

однакове завдання: підготувати промову заданої тематики на 3-4 хвилини. Тема наступна: «Уявіть, що ви є менеджером осередку значної міжнародної компанії. Проблема, що постала перед організацією, вимагає непопулярного рішення з елементами вибору. Вам необхідно за 4 хвилини представити свій план вирішення проблеми та його обґрунтування, адресований працівникам компанії» [10, с.384]. Промови учасників були зафіксовані на відео. Друга фаза експерименту передбачала шеститижневий курс розвитку харизматичної особистості, після чого відеозапис повторили, не змінюючи ні теми, ні часу для кожного з учасників. Результати показали значне підвищення рівня харизми менеджерів. Для формування іншомовної компетенції, особливо студентам старших курсів, буде дуже корисний подібний тренінг. Вони будуть не лише розвивати особистісні якості, але й відчувати себе причетними до майбутньої роботи у іноземних фірмах.

Як зазначав К.Д.Ушинський «Учень – це не посудина, яку треба наповнити знаннями, а факел, який треба запалити» [11, с. 72]. Джерелами впливу харизматичних викладачів Р.В.Кириченко називає бачення результату, створення системи групових цінностей, взаємодовіра. Вона пропонує систему розвитку харизматичних якостей викладача, направлену на розвиток впевненості у собі за рахунок активізації півсвідомості, зміцнення своїх сильних сторін, відчуття емоцій, виконання психологічних вправ, розвиток ораторських здібностей [11, с. 73-74]. M.Blašková, R.Blaško та K.Poláčková провели дослідження бачення харизматичного викладача очима студентів різних рівнів університету, але вони в опитування внесли 7 тверджень, пов'язаних з негативною харизмою. На подив, 81% опитуваних заявило, що негативна харизматична поведінка викладача не впливає на якість навчального процесу [12].

Підсумовуючи сказане на основі аналізу різних наукових підходів, вважаємо за корисне представити стратегічні аспекти розвитку харизми у процесі формування іншомовної компетентності: інтерактивно-комунікативний (надає можливість розвитку харизми шляхом практики

спілкування та спеціальними технологіями), генетично-психологічний (розвиває якості, притаманні людині від народження, психотип), культурно-обумовлений (різні культури передбачають різні лідерські якості, тип поведінки). Щоб перевірити ефективність та визначити новітні прийоми формування харизматичної особистості студентів аграрного університету засобами англійської мови, був проведений експеримент з визначення рівня харизми у двох групах Сумського національного аграрного університету. Перша група складалась з 10 студентів 3 курсу спеціальності «Міжнародне право», де викладання ведеться англійською мовою. Їм було запропоновано зробити тест та за таблицею визначити свій рівень харизми (тест взято з книги «Mensa. The Genius Test»). Тест складався з 25 питань з трьома варіантами відповідей [13, с. 132-134].

Друга група була представлена 10 студентами 1 курсу факультету ветеринарної медицини. Рівень англомовних навичок цієї групи був значно нижчий, тож тест для них обирався простіший. Вимагалось оцінити себе від 0 до 5 у шести твердженнях: “I am someone who... 1) has a presence in a room, 2) has the ability to influence people, 3) knows how to lead, 4) makes people feel comfortable, 5) smiles at people often, 6) can get along with anyone [14]. Студенти мали розділити результат на 6 та отримати свій коефіцієнт харизми (вище 3,7 показує рівень вище середнього). Результати анкетування обох груп представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Результати анкетування студентів груп МП 3 курсу та ВЕТ 1 курсу СНАУ з визначення рівня харизми.

№ з/п	Група студентів МП 3 курс	Результат у балах з 75 макс.	Результат у %	Група студентів ВЕТ 1 курс	Результат у балах з 6,0 макс.	Результат у %
1	Діана С.Д.	56	74	Владислав В.	2,5	42
2	Валерія Л.	53	71	Ельвіра Л.	3,0	50
3.	Інна Б.	46	61	Марина З.	3,6	60
4.	Роман А.	57	76	Валерія Л.	3,7	62
5.	Богдан Ч.	51	68	Анна К.	3,0	50
6.	Дар'я К.	61	81	Юлія М.	3,4	57
7.	Анастасія М.	59	79	Данило М.	3,7	62

8.	Антон С.	56	74	Олег П.	3,0	50
9.	Олена К.	48	64	Геннадій П.	2,9	48
10.	Віталій М.	54	72	Дар'я С.	3,6	60
	Середній результат	54,1	72	Середній результат	3,2	54

Результати виявились несподіваними, бо за харизматичними показниками майже у всіх середнє значення. У відсотковому відношенні лише дві людини з обох груп показали дещо кращий результат, і вони стали потенційними лідерами командної роботи. За результатами анкетування, середній відсоток рівня харизми у групі першого курсу дещо нижчий, ніж третього, але це можливо було передбачити.

Отже, першим кроком нашої стратегії розвитку харизми є визначення початкового рівня за будь-якою з автентичних анкет англійською мовою. Викладач, про роль харизми якого було сказано вище, має теж зробити діагностику, бо особистісні якості не залежать ні від віку, ні від статусу людини. Буде краще, якщо вчитель теж буде виконувати програму розвитку харизматичних якостей разом з групою. Другим кроком нашої програми є ознайомлення кожного з учасників із системою розвитку лідерських якостей (англійською або іншою іноземною мовою). Результати досліджень Т.Д.Озерецької та Д.В. Беспалова, які нам здаються вартими розгляду, були проаналізовані та згруповані в таблицю 2 [15, с.2014].

Таблиця 2. Стратегія розвитку харизматичних якостей лідера-педагога або лідера-студента (за Т.Д.Озерецькою, Д.В.Беспаловим)

<i>№ з/п</i>	<i>Лідерська якість</i>	<i>Кроки для розвитку</i>
1.	Впевненість у собі	- <i>Полюбити себе</i> - <i>Навчитись хвалити себе</i> - <i>Вписати у два стовпчика свої недоліки та переваги та переформулювати недоліки в переваги</i> - <i>Занотовувати власні вдалі рішення</i>
2.	Наявність власного стилю	- <i>Звернутись до стиліста з метою індивідуалізації гардеробу</i> - <i>Придбати яскраві аксесуари</i> - <i>Створити власну «фішку», за якою вас можна впізнати (портфель Жванецького)</i> - <i>Підібрати власний аромат</i>
3.	Невербаліка (хода та	- <i>Зайнятись фітнесом або йогою</i>

	жести)	- Записатись на курси акторської майстерності - Щодня тренувати «корсет впевненості»; розпрямлення спини, плечей та щира посмішка - Записати будь-який виступ або урок на відео та проаналізувати жестикуляцію
4.	Погляд	- Тренувати сконцентрований погляд (людину, яка стоїть спиною, силою погляду заставити повернутись - Завести собаку та тренувати команди лише поглядом - Перед дзеркалом щодня переконувати себе, що цьому погляду можна повірити
5.	Мовлення	- Прочитати книгу Д.Карнеги «Як виробити навички впевненості у собі та впливати на людей, виступаючи публічно» - Записати будь-яку промову на диктофон та визначити зони розвитку мовлення - Щодня тренувати дикцію, діапазон, швидкість, чіткість та гучність голосу - Розширювати зону уваги (треба, щоб кожен думав, що промова лише для нього)
6.	Емпатія та вміння слухати	- посміхатись, вітаючись зі співрозмовником - навчатись прийомам активного слухання - запам'ятовувати цифри та факти, про які говорить співрозмовник - говорити компліменти
7.	Надідея	- сформулювати свою надзвичайну ідею у вигляді слогана (коротка емоційна фраза, що описує суть)
8.	Знання матеріалу та ерудиція	- вивчити професійну літературу за своєю темою - знайти однодумця, здатного пояснювати складні речі
9.	Прийняття рішень	- вчитись брати відповідальність на себе - готувати аргументи заздалегідь - не міняти рішень, ніяких сумнівів - бути готовим до ризику

Для формування іншомовної комунікативної компетентності, звісно, всі кроки, пов'язані з мовленням, виконуються лише іноземною мовою.

Третім стратегічним кроком є система вправ з подвійною метою: набути навичок іншомовного спілкування та харизматичних якостей. В якості прикладу приводимо такі вправи, як “вправи протистояння” (парна суперечка ведеться то тихо, то голосно, емоційно – єдина умова: тримати візуальний контакт, вправа “два тексти” – двоє студентів читають два різні тексти, учасники групи сидять довкола свого лідера, заплющивши очі. Потім учасники переказують почуте, доповнюючи один одного, наступний етап –

перехресне читання, тобто треба почути іншого читця, не того, біля якого сидиш [6, с.35-37]; вправа “акустичний радар”: один сліпий, інший – поводити, який має вести сліпого за допомогою голосу [6, с. 48]. С.І.Нестуля пропонує перехід до ігрових форм, візуалізацій, бізнес-симуляцій [7, с.122]. Серед ефективних іншомовних вправ досить результативними можна вважати: «Розрізни неправду» – студент висловлює три твердження про себе, серед яких одне неправдиве, група має вгадати, що є неправдою [7, с. 366], «Бінго» – знайти в аудиторії людину, яка відповідає вказаній інформації (наприклад, знає біографію Біла Гейтса тощо) [7, с. 445], «Рефреймінг» – обрати негативну рису лідера, хоч група представляє її позитивною [7, с.452].

Висновки. Отже, позитивні особистісні якості, у тому числі й харизма, можуть і мають виховуватись на занятті з іноземної мови студентів нелінгвістичних спеціальностей, така стратегія має привести до формування сучасного спеціаліста для української економіки, що не боїться труднощів та здатен приймати самостійні рішення.

Цілком очевидно, що дана стаття не вичерпує всіх проблем наукового та практичного характеру, пов’язаних з роллю харизми викладача та студента у сучасному навчальному середовищі, але без жодного сумніву, окреслює напрямки досліджень можливостей іншомовного заняття для формування особистісних якостей студента. Для того, щоб мати попит на ринку праці, майбутнім фахівцям «необхідно формувати навички майбутнього» [7, с. 89]. З одного боку, мовлення, якому викладач іноземної мови нелінгвістичних закладів навчає, має значення, але справжній результат буде лише тоді, коли він застосовує комплексний підхід на занятті. Жести, темп, ритм іншомовного висловлювання мають бути включені в емотивний фон навчання. Система розвитку лідерських якостей може в перспективі перерости у курс-тренінг іноземною мовою, факультативний для майбутніх спеціалістів аграрного профілю. Перспективи мають дослідження інших особистих якостей людини у контексті міжнародного спілкування та міжкультурного пізнання світу.

Використана література:

1. Charaudeau P. Le charisme comme condition du leadership politique. *Revue Française des Sciences de l'Information et de la Communication*. 2015. №7. (дата звернення 02.01.2021) DOI: <https://doi.org/10.4000/rfsic.1597>
2. Вебер М. Избранные произведения. Москва: Прогресс, 1990. 808 с.
3. Нестуля О. О., Нестуля С.І. Харизма й харизматичне лідерство: аналіз основних концепцій. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 125-131.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_19.
4. Петлюченко Н.В. Вербалізація концепта «ХАРИЗМА» в німецькій і українській лінгвокультурах. *Науковий журнал Львівського університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2017. №2. С.59-65
5. Antonakis J., Bastardoz N., Jacquart P., Shamir B. Charisma: An ill-defined and ill-measured gift. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*. 2016. №3, С.293–319.
DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-041015-062>
6. Біль Р.І. Виховання акторської харизми: методичний посібник. Вінниця: Нова книга, 2013. 232с
7. Нестуля С.І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 799с.
8. Kurok V., Tkachenko N. Future English Teachers' Professional Image Forming. *Postmodern Openings*. 2020. №11(3). С. 95-114.
DOI: <https://doi.org/10.18662/po/11.3/201>
9. Захарова С.Е., Уколова Л.Е. Професіоналізм в діяльності преподавателя высшей школы. *Интернет-журнал «Мир науки»*.2016. Т. 4, №6. URL: <http://mir-nauki.com/PDF/50PDMN616.pdf>

10. Antonakis J., Fenley M., Liechti S. Can Charisma be taught? Tests of Two Interventions. *Academy of Management Learning & Education*. 2011. Vol. 10, № 3, С. 374–396. DOI: <http://dx.doi.org/10.5465/amle.2010.0012>

11. Кириченко Р. В. Феномен харизматичного викладача вищої школи. *Virtus*. 2018. № 25. С. 71-74. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/10807/1/20181206_301.pdf

12. Blašková M., Blaško R. & Poláčková K. Motivation and Charisma of University Teachers. *Human Resources Management & Ergonomics*. 2018. Vol. XII (1). С. 21-31. URL:

https://www.researchgate.net/publication/327498990_MOTIVATION_AND_CHARISMA_OF_UNIVERSITY_TEACHERS

13. Fulton J., Mensa The Genius Test. GB: Carlton Books, 2000. 224 p.

14. Tskhay K. O., Zhu R., Zou C., Rule N. O. Charisma in everyday life: Conceptualization and validation of the General Charisma Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2018. №114(1), P.131–152.

15. Озерецкая Т.Д., Беспалов Д.В. Харизматические и лидерские качества педагога: особенности и пути их самостоятельного развития. *Вестник практической психологии образования*. 2014. Том 11. № 4. С. 22–28. (дата звернення: 12.01.2021) DOI: <https://doi.org/10.17759/bppe>

References:

1. Charaudeau, P. (2015) Le charisme comme condition du leadership politique. *Revue Française des Sciences de l'Information et de la Communication*, 7, DOI : <https://doi.org/10.4000/rfsic.1597> [in French].

2. Veber, M. (1990) Izbrannye proizvedeniya [Selected works]. Moscow, Progress [in Russian].

3. Nestulia, O.O., Nestulia, S.I. (2014). Kharizma i kharizmatyčne liderstvo: analiz osnovnykh kontseptsiy [Charisma and Charismatic Leadership: Analysis of Basic Concepts]. *Social and Labor Relations: Theory and Practice*. 1, 125-131. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_19.

4. Petliutchenko, N.V. (2017) Verbalizatsiya kotsepta “kharizma” v nemetskoy I ukrainskoy lingvokulturah [Verbalization of the Concept “charisma” in the German and Ukrainian Linguistic cultures]. *Scientific Journal of the Lviv State University of Life Safety “Philological Periodical of Lviv”*, 2, 59-65. [in Ukrainian].

5. Antonakis, J., Bastardo, N., Jacquart, P., & Shamir, B. (2016). Charisma: An ill-defined and ill-measured gift. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 3, 293–319. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-041015-062>

6. Bill, R.I. (2013) Vychovannia aktorskoyi kharyzmy: metodychnyi posibnyk. [Actors’ Charisma Upbringing: Training Manual] Vinnitsa, Nova Knyga [in Ukrainian].

7. Nestulia, S.I. (2019) Dydaktychni osnovy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z menedzhmentu: monografia. [Didactic Framework of Future Bachelors in Management Leaders Competence: monograph]. Poltava, PUET [in Ukrainian].

8. Kurok, V., & Tkachenko, N. (2020). Future English Teachers’ Professional Image Forming. *Postmodern Openings*, 11(3), 95-114. <https://doi.org/10.18662/po/11.3/201>

9. Zakharova S.E., Ukolova L.E. (2016) Proffesionalizm v deyatelnosti prepodavatelja vyshshey shkoly. [Professionalization of a High School Teacher]. *Internet Magazine “World of Science”*, Vol.4, no.6. Retrieved from: <http://mir-nauki.com/PDF/50PDMN616.pdf>

10. Antonakis J., Fenley M., Liechti S. (2011) Can Charisma be taught? Tests of Two Interventions. *Academy of Management Learning & Education*, Vol. 10, No. 3, 374–396. <http://dx.doi.org/10.5465/amle.2010.0012>

11. Kirichenko R.V. (2018) Fenomen kharizmatichnogo vykladacha vyshchoii shkoly. [Phenomena of Charismatic University Teacher], *Virtus*, 25, 71-74. [in Ukrainian]. Retrieved from:

https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/10807/1/20181206_301.pdf

12. Blašková, M, Blaško, R. & Poláčková K. (2018) Motivation and Charisma of University Teachers. *Human Resources Management & Ergonomics*, 12/1, 21-31. Retrieved from:

https://www.researchgate.net/publication/327498990_MOTIVATION_AND_CHARISMA_OF_UNIVERSITY_TEACHERS

13. Fulton, J. (2000) *Mensa the Genius Test*, GB: Carlton Books

14. Tskhay, K. O., Zhu, R., Zou, C. & Rule, N. O. (2018). Charisma in everyday life: Conceptualization and validation of the General Charisma Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 114(1), 131–152.

15. Ozeretskaya, T.D., Bepalov D.V. (2014). Kharizmaticheskiye i liderskiye kachestva pedagoga: osobennosti i puti ikh samostoyatel'nogo razvitiya. [Charismatic and Leader Qualities of a Teacher: Peculiarities and Ways of Individual Development]. *Bulletin of Practical Psychology Education*, Vol. 11, No. 4, 22–28. DOI: <https://doi.org/10.17759/bppe> [in Russian].

Krekoten O.V., Baidak L. I. Strategies for Personal Charisma Development in the Process of Building Foreign Language Competence

The article deals with the importance of a teachers' personal charisma in the foreign language teaching, it focuses on possible strategies for charisma development of both teachers and students. **The purpose** of the study is to highlight the criteria for measuring charismatic personality and to analyze its impact on the optimization of foreign language teaching in non-linguistic universities. The educational process of foreign language competence building has become the object of scientific research; the demand for charisma development of both teachers and students has been the research subject. Particular attention is paid to the analysis of scientific literature, to the description of the “charisma” concept. **Methods** of theoretical research, such as analysis of scientific approaches and synthesis of studied phenomenon, generalization and comparison, as well as methods of empirical research, such as pedagogical experiment, psychological and pedagogical testing have been used. The formulation of strategic approaches was

preceded by a pedagogical experiment aimed at determining the level of charisma in two students groups. They were offered authentic English psychological and pedagogical tests. **The results** showed that the level of charisma was average in both groups. According to the results, a three-steps strategy for developing charismatic qualities has been determined, as well as a system of exercises with a purpose to master both skills of foreign language communication and charismatic qualities. **The conclusion** was as follows: competence formation in teaching foreign languages depends on the level of a teacher and students charisma and should be developed in the learning process. Further research directions were outlined. Further possibilities of charisma research integration into the teaching process in the context of international and intercultural communication all over the world have been substantiated. The introduction of research conclusions into the educational non-linguistic university process is expected to optimize the formation of students' foreign language competence.

Key words: charismatic identity, foreign language teaching, professional image, strategic approaches, development of leadership, university, motivation, foreign language communication